

STATUSOVÉ A KORPUSOVÉ PLÁNOVÁNÍ JAKO SOUČÁST JAZYKOVÉ POLITIKY¹

Irena BOGOCZOVÁ

Abstrakt:

Teoretický model plánování jazyků je v mnohých ohledech univerzální a použitelný pro různé konkrétní národní jazyky. V příspěvku se naznačuje rozdíl mezi plánováním statusu jazyka a jeho kodifikací v příručkách, zdůrazňuje se politický aspekt jazykového plánování, jeho podřízenost ideologii státu, zájmům většinové společnosti, upozorňuje se na možnost dezinterpretace očekávání ze strany běžných uživatelů jazyka. Praktickou část příspěvku tvoří prezentace názorů na kodifikaci, názorů zaznamenaných prostřednictvím příslušného sociolingvistického dotazníku, konkrétně názorů na to jak často a jakým způsobem by vlastně kodifikace měla probíhat.

Klíčová slova:

Jazyková politika, plánování statusu, plánování korpusu, plánování akvizice, (jazyková) deskripce, preskripce, kodifikace, kultivace, spisovná norma, spisovná varianta, standard, substandard, destandardizace, jazyková situace, situace jazyka, postoje k jazyku.

Uvedení do problematiky

Statusové a korpusové plánování je součástí jazykového plánování obecně.² První se zaměřuje na postavení jazyka, jeho emancipaci, suverenitu, prestiž, význam, váhu, sociální sílu atd.³, druhé na normativní činnost, péči o jazyk. Takto vymezené jazykové plánování pak spadá do široce pojaté jazykové politiky, které polský sociolinguista Lubaš (2009) věnoval celou obsáhlou monografií. Najdeme v ní ucelený výklad jazykové situace (včetně situace spisovného jazyka) ve všech slovanských zemích, tedy i v České republice. Za předmět jazykové politiky zmíněný autor považuje zkoumání politických (potažmo také kulturních a osvětových) aktivit státu v oblasti vědomého utváření identifikační a komunikační funkce jazyka/jazyků (s. 43). Jazyková politika je, stejně jako politika vůbec, záležitostí ideologie (monolingvismu či polylingvismu) a může být více či méně puristická, nebo liberální, přičemž polylingvismus neznamena automaticky jazykovou separaci. Plánování je pokaždé vědomé (což není totéž co promyšlené, rozumné, optimální), závislé na celkové politice státu

¹ Tento příspěvek vznikl v rámci teoretické přípravy na zhodnocení výsledků výzkumu jazykové situace na území českého národního jazyka, a to v rámci projektu GA ČR č. 405/09/0113 *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci: recepce, realita, perspektiva a vize*, na jehož realizaci se autorka příspěvku podílí.

² V souvislosti s jazykovým plánováním se v příslušné literatuře používají i další termíny, které jsou buď zcela, nebo částečně synonymní, např. *jazyková politika*, *jazykový management*, *glottopolitika*, *etnopolitika*, *jazykové inženýrství*, *jazyková kultivace* aj.), a které se vztahují buď k plánování celkové jazykové situace v daném státě či regionu, anebo jen k plánování situace spisovného jazyka. České lingvistice není cizí ani pojem *jazykové právo* (ve smyslu „právní síla jazyka“), vymezené souborem příslušných právních norem (Kořenský 1998: 95). Osoby podílející se na procesu jazykového plánování jsou pak označovány pojmy: jazykoví inženýři, normativisté, standardologové, preskriptivisté, kodifikátoři apod.

³ Slovo „status“ chápou jako ustanovení jazyka (včetně určení jeho názvu) a jeho oficiální postavení, jeho uznání na domácí půdě i mezinárodním společenstvím, jeho zakotvenost v ústavách, zákonech. Status jazyka je však také možno chápat jako sílu, s níž jazyk působí na jistou sociální skupinu (Misiak 2006: 20), jako sílu, s níž jazyk působí směrem dovnitř této skupiny, ale i navenek, směrem ke skupinám jiným. Slovo lze dále používat v obecnějším významu „existence“, „stav“, „kondice“ jazyka.

(jeho většinového obyvatelstva). K plánování statusu a plánování korpusu se připojuje tzv. plánování akvizice jazyka, které předpokládá osvětovou činnost vč. pedagogické, vzdělávací.

Modelové jazykové plánování

Použité dělení jazykového plánování respektuje např. srbský (socio)lingvista Milorad Radovanović,⁴ jenž navázal na předchozí koncepce Haugena, Nedostupného, Fishmana, Fergusona aj. Osobně se domnívám, že statusové a korpusové plánování se vzájemně prolínají a nelze je od sebe zcela oddělit. Totéž platí o plánování akvizice, tedy toho, jaké bude obecné povědomí o používání daného kódu, jak rychle se uživatelé s daným kódem sžijí, jaký k němu získají vztah⁵, jaké mu „přidělí“ domény komunikace.⁶ Nutno podotknout, že to, o čem píší, se netýká pouze jazyků dosud neemancipovaných, neautonomních, nekodifikovaných, jazyků ve stavu zrodu (*in statu nascendi*), ale – jak vyplývá z níže uvedeného modelu – také recyklovaných standardů, spisovných jazyků s dlouhou tradicí.

Zmíněný model jazykového plánování vypracovaný Radovanovićem (1979) předpokládá realizaci deseti kroků, v nichž se propojují činnosti směřující k plánování statusu, korpusu i akvizice, přičemž některé z kroků lze za jistých okolností vynechat, případně zopakovat. Jejich posloupnost by však měla být zachována. Univerzálnost onoho modelu dovoluje jeho uplatnění v kterémkoli konkrétním jazyce, minimálně v rámci slovanského jazykového prostoru.

Prvním krokem plánování je samotný výběr (selekce) normy, přesněji volba jisté variety národního jazyka jako variety standardní (kulturní) používané v celospolečenské veřejné komunikaci i jako variety reprezentující dané společenství navenek. Jinak řečeno, jde o tzv. vernakularizaci jedné variety, příp. o vernakularizaci domény jejího užívání, což znamená spíše akt než proces, a to akt založený na principu sociologicko-demografickém (ne-li přímo politickém), nikoli čistě lingvistickém, a provázený aktem pojmenování, nominalizace jazyka (srov. také Škiljan, 2002: 40). Po tomto kroku následuje popis normy zvolené variety (deskripce); zúžení normy do podoby souboru předepsaných prostředků (kodifikace, preskripce); popularizace této zúžené normy v dané společnosti (elaborace, někdy též vlastní akvizice – pozn. I. B.); oficiální potvrzení (akceptace) fungování této normy; implementace, tedy realizace normy v jazykové praxi; rozvoj, propracovávání a šíření normy (expanze); kultivace a verifikace normy a konečně evaluace normy; případně reformace neboli rekonstrukce normy (nastane-li taková potřeba).

Jazykové plánování a praxe

K představenému modelovému fungování celého procesu musíme přistupovat s vědomím, že, zaprvé, jazykové plánování může být (a často reálně bývá) narušeno okolnostmi, jež vyžadují kroky jiné – rychlejší, razantnější, přizpůsobené nové legislativě, nově vzniklému státnímu útvaru, změně politického ovzduší atd. atd., kdy není např. možno plynule přejít od úzu k normě, čekat až v dané normě vznikne dostatečný korpus textů včetně

⁴ Zdůvodnění, proč by se mělo v této souvislosti odkazovat na jihoslovanské lingvisty a situaci srbocharvátského jazykového areálu, najdeme již u Jedličky (1978: s. 18-19, dále pak 71n.). I novější události prokázaly, že jde o prostředí disponující mimořádně bohatými zkušenostmi (včetně negativních) v oblasti jazykové politiky.

⁵ V ekolingvistice, která zkoumá relace mezi jazykem a prostředím, v němž se používá, anebo vůči němuž se vymezuje, je zavedený pojem *intimacy*, naznačující onu důvěru, kterou kód u svých uživatelů vzbuzuje. Akvizici doprovází přirozeně jistá míra evaluace a emocionálnosti, stejně jako plánování statusu a korpusu se neobejde bez autoritativnosti a institucionalizace.

⁶ Záměrně volím slovo domény (např. konverzační, pedagogická, mediální, umělecká, administrační, teoreticky odborná aj.), nikoli např. formy jazyka nebo typy komunikačních situací, což zdůvodňuji snahou vyhnout se nutnosti rozlišovat další aspekty typu psanost/mluvenost, spontánnost/připravenost, oficiálnost/neformálnost, veřejnost/intimnost atd.

krásné literatury, až proběhne několik desetiletí její kultivace, až její kvality „prověří“ jednotlivé funkční styly. Zadruhé, přiznejme si, že jazykové plánování nesouvisí bezprostředně s komunikací – ta i v nových, někdy naprosto odlišných podmínkách (např. v důsledku rozpadu federace a vzniku suverénních států) probíhá většinou dosavadním způsobem⁷ – jazykové plánování slouží spíše k vytvoření nové „koncepce“ jazyka v rámci nové identity národa nebo k vytvoření nové „situace“ jazyka vzhledem ke změně způsobu vlády ve státě⁸ (o tomto podrobně Jaroszewicz 2004).

Rozpad česko-slovenské federace, kde i dříve existovaly dva dostatečně vyhraněné jazyky, neznamenal nutnost zabývat se statusem standardní češtiny, dokonce ani statusem češtiny jako národního jazyka. Změna společenských poměrů vyvolala spíše diskusi kolem plánování korpusu, diskusi kolem normy, její kultivace, její deskripce či preskripce. Není nic zvláštního na tom, že současně s akvizicí spisovné normy dochází k opačnému procesu – k destandardizaci (substandardizaci), tedy k vytvoření a/nebo umocnění nestandardního protějšku spisovného jazyka, protějšku, který bývá implementován lépe a rychleji než standard (Jaroszewicz 2004: 21; Daneš 1997).⁹ Substandard pak mívá vyšší společenské hodnocení než standard, hlavně v ústní komunikaci. Pokud dané společenství projde fází destandardizace a rozhodne se pro substandardní kód, nastává nová selekce a cyklus se opakuje.

Způsob fungování více standardů najednou, situace tzv. semistandardovosti, byla svého času nastíněna dalším jihoslovanským lingvistou, Daliborem Brozovičem (1970), době, kdy chorvatská lingvistika hledala jiné řešení prezentace vlastního jazyka než jako jazyka (srbo)chorvátského. Vzhledem k tomu, že podle této teorie žádný společný srbochorvátský standard reálně neexistoval, mluvilo se o existenci dvou standardů, které údajně spojoval abstraktní nadsystém, tzv. diasystém, a to, co se v praktické komunikaci skutečně realizovalo, byly údajně pouze jeho dvě varianty, dva konkrétní útvary abstraktního jazyka (srbský a chorvatský). Zmíněné varianty (variety) nebyly sice standardními jazyky, ale na rozdíl od standardního jazyka, byly reálné. Jak se o dvacet let později ukázalo, ani tento jednotící diasystém nezabránil rozpadu „abstraktní“ srbochorváčtiny na „systémy“ nové, nejen chorvatský a srbský, ale i na bošňácký a černohorský, protože nově vzniklé bošňácké a černohorské standardy přece nemohou patřit do diasystému chorvatského nebo srbského...

Expektace uživatele

Pominu na tomto místě dohady, zda má být spisovný standard vymezen preskripcí, nebo jen deskripcí, zda je pravda, že preskripce je „nepřirozená“ a úzus (korpus, frekvence) „přirozený“, zda má normativista právo regulovat jazyk, anebo je lepší jazyková „samoregulace“, zda případné zásahy do plánování korpusu má činit lingvista, zda je má činit sám, anebo ve spolupráci s odborníky z oborů jako metodologie, sociologie, axiologie, etika vědy, zda se má kodifikace řídit hledisky funkčními, či systémovými, případně estetickými, zda je spisovný jazyk totéž co jazyk standardní (srov. Cvrček 2006a, 2006b, 2008; Čermák 1996; Jelínek 1996; Čermák 2004; Čermák, Sgall, Vybíral 2006; Adam 2007; Hlavsa 1996; Kraus 1996 aj.), a zaměřím se na konkrétní výsledky našeho dotazníkového šetření, a to na

⁷ Srov. např. utváření (po roce 1991) jazyka „superchorvátského“, ideální chorvatštiny, která by se měla lišit od předchozí „federativní“, zejména pak od politicky nepřijatelné srbochorváčtiny, a to i na úkor komunikativnosti, praktické využitelnosti tohoto jazyka v reálných situacích.

⁸ Jazyková politika ve státech jako je Česko či Polsko má podobu „fuzzy“ a zaměřuje se na vzdělávání a osvětu (na akvizici obecně), zatímco v zemích nebo regionech, kde zrovna probíhá národotvorný či státotvorný proces (postsovětské a postjugoslávské země) narážíme na různé formy „tvrdé“ jazykové politiky, která se nevyhýbá přímým (otevřeným) konfliktům (více Gajda 2002: 108).

⁹ V české jazykové situaci je nepochybně významnou destandardizační varietou obecná čeština.

názory respondentů zaznamenané u jedné z mnoha otázek, konkrétně té, která se týkala potřeby, užitečnosti či smyslu kodifikace.

Dříve než se budu věnovat jednotlivým názorům na tuto otázku, učiním několik relevantních poznámek:

1. Přesné znění otázky bylo: ***Jaký je Váš vztah ke kodifikaci (k příručkám se závaznými pravidly pro užívání spisovného jazyka)?*** Dotázaní měli možnost zvolit jednu ze šesti nabízených odpovědí, nebo sdělit svůj názor vlastními slovy.

2. Přestože výzkum vztahu Čechů ke spisovné češtině zahrnuje všechny mluvčí (zhruba od 12 let) bez ohledu na příslušnost ke generaci, stupeň získaného vzdělání či vykonávanou profesi, tuto otázku jsme položili pouze „odborné“ veřejnosti, tj. těm, kteří se při výkonu svého zaměstnání nějakým způsobem jazykem zabývají (učitelé, hlavně češtináři, tiskoví mluvčí, redaktoři, korektoři atd.), tedy respondentům, u nichž se předpokládalo, že jejich názor na tuto problematiku je trvalejšího charakteru a nevznikl *ad hoc*, za účelem vyplnění dotazníku.

3. Již samotný fakt, že jsme tuto otázku „odborné veřejnosti“ položili, svědčí o tom, že jako řešitelé projektu a autoři dotazníku s jistou mírou „užitečnosti“ spisovného jazyka počítáme. Počítáme s tím, že alespoň část populace není spisovný jazyk lhostejný, že alespoň část populace o jazyce přemýšlí. Podle mého názoru je poptávka po kodifikaci ve zmíněném „fuzzy“ vývoji jazykové situace „českého typu“ spíše latentní, kovertní. Nikdo existenci samostatného českého jazyka, národa či státu nezpochybňuje, tudíž se o tyto hodnoty nemusíme bát. V okamžiku akutní potřeby zmíněné hodnoty demonstrovat či bránit, je otázka kodifikace mimořádně důležitá a existence substandardních útvarů, byť vysoce funkčních a implementovaných většinou obyvatelstva, nestačí. Tuto zkušenost má např. již několikrát zmiňovaná chorvatská lingvistika posledního desetiletí 20. stol., která se ocitla v situaci, kdy nejen novináři, politici, učitelé, spisovatelé, ale i mnozí řadoví občané jednoznačně proskripci vyžadovali, účastnili se konkurzů na slovo roku, přijímali newspeak politických špiček, zaváděli do řečové praxe tzv. tuđmanice, tedy výrazy a jejich tvary používané prezidentem Franjem Tuđmanem v oficiálních projevech (srov. Jaroszewicz 2006: 38), zkrátka očekávali jasné stanovisko odborníků, nové, jednoznačné příručky, přestože chorvatština měla svoji spisovnou podobu již dříve a ani po rozpadu Jugoslávie nepřestala disponovat celými soubory štokavských, kajkavských a čakavským substandardů či celonárodním běžně mluveným územ.

4. Byli jsme si vědomi i nejednotné povahy postojů mluvčích ke spisovnému jazyku (srov. např. Čmejrková 2010), těch racionálních – instrumentálních a etických, a iracionálních – afektivních (hlavně estetických, fungujících na principu: „líbí se mi/nelíbí se mi“) a zvykových (stereotypních). Počítali jsme také s vlivem tzv. kognitivního zázemí dotázaných, nocializace výpovědí, „deformace“ spontánních subjektivních reakcí vlivem teoretické znalosti problematiky, včetně znalosti příslušné terminologie. Počítali jsme také s potenciální nesourodostí získaných informací (to se projevilo hlavně v případě, kdy respondent k uvedeným „hotovým“ odpovědím přidal ještě nějakou vlastní poznámku, což se však dělo spíše výjimečně).

Přesné znění odpovědí 1–6 bylo následující:

1. Chci, aby se jazykové příručky neměnily vůbec, aby zachovaly tradice a nezaváděly změny, které se pak další generace (mladší ročníky) musejí učit ve škole.

2. Souhlasím s minimálními změnami v kodifikaci provedenými jednorázově (rozhodně ne častěji než jednou za 20 let).

3. Jsem pro cyklické (častější než jednou za 20 let) provádění minimálních změn v příručkách.

4. Myslím si, že jsou nutné razantní změny v příručkách a že je vhodné je provést jednorázově (ne častěji než jednou za 20 let).

5. Myslím si, že kodifikace spisovného jazyka musí cyklicky reagovat na to, jak se mění jazyk, a jsem pro razantní změny v příručkách prováděné častěji než jednou za 20 let.

6. Zrušil/a bych veškeré jazykové příručky.

S prvním tvrzením (1), že by se jazykové příručky neměly měnit vůbec a že by se mělo ctít tradici, se ztotožnilo nejméně respondentů. Představa, že se lidé obecně ve věcech jazyka neradi „přeučují“, se tedy nepotvrdila. Nepotvrdilo se ani to, že spisovný jazyk musí nutně znamenat jazyk archaický. Naopak největší podporu si získalo řešení 2 a 3, tedy řešení provádět změny v příručkách v minimálním rozsahu, ať už méně často než jednou za dvacet let, anebo častěji. Docela velkou podporu získal návrh častějších a razantnějších změn v příručkách (5). Názor, že by se veškeré jazykové příručky měly zrušit (odpověď číslo 6), se neobjevil ani jednou, proto jej neuvádíme ani v tabulkách. Jak vyplynulo z testování dalších proměnných, nejsou názory respondentů relevantním způsobem závislé na jejich pohlaví, věku (příslušnosti ke generaci), či dokonce bydlišti, přesto na ně pro úplnost odkazujeme.

Tabulka č. 1: Počty jednotlivých odpovědí v relaci s pohlavím respondentů

Postoje „odborné veřejnosti“		Pohlaví		
		muž	žena	celkem
Nabízené odpovědi	1	1	7	8
	2	29	81	110
	3	40	70	110
	4	11	10	21
	5	16	38	54
	7	7	12	19
	celkem	104	218	322

Tabulka č. 2: Počet jednotlivých odpovědí v relaci s věkem respondentů

Postoje „odborné veřejnosti“		Věk			
		méně než 40	40-60	nad 60	celkem
Nabízené odpovědi	1	3	4	0	7
	2	49	28	4	81
	3	47	32	2	81
	4	9	7	0	16
	5	19	18	2	39
	7	14	3	0	17
	celkem	141	92	8	241

Tabulka č. 3: Počet jednotlivých odpovědi v relaci s krajem – trvalým bydlištěm respondentů

Odpověď	Kraj														Celkem
	MS	PL	PR	LI	JC	JM	SC	KH	OL	KV	US	VY	PA	ZL	
1	2	0	0	0	1	0	0	1	1	2	0	0	1	0	8
2	10	2	4	14	6	8	9	10	8	5	10	7	13	4	110
3	10	3	8	9	2	12	10	8	8	8	6	6	13	6	109
4	1	1	1	0	2	3	0	2	1	4	1	0	4	1	21
5	7	1	7	3	0	2	6	7	4	3	4	4	4	2	54
7	0	0	8	1	0	3	1	0	2	1	0	0	1	2	19
Celkem	30	7	28	27	11	28	26	28	24	23	21	17	36	15	321

MS – Moravskoslezský, PL – Plzeňský, PR – Praha, LI – Liberecký, JC – Jihočeský, JM – Jihomoravský, SC – Středočeský, KH – Královéhradecký, OL – Olomoucký, KV – Karlovarský, US – Ústecký, VY – Vysočina, PA – Pardubický, ZL – Zlínský

Jak jsem již naznačila, ona poslední (7.) odpověď byla formulována samotnými dotázanými. Takových odpovědi se objevilo celkem 17, někdy i v doprovodu označení jedné z odpovědi 1–6. Byly to lakonické poznámky jako „nedoporučuji polarizaci typu „mírné“/“razantní“, „cyklické“/“necyklické“ a doporučuji měnit v příručkách to, co je nutné, a tehdy, kdy je to zapotřebí. Další návrhy zněly přibližně takto:

- chápat příručky jen jako doporučující,
- nekonzervovat (spisovný jazyk),
- spisovný jazyk má být sjednocující a stabilizující, zároveň nemá být odtržený od reality,
- změny mají být jednoznačné a jednotné.

Pokud předchozí údaje nevyžadovaly žádný zvláštní komentář, pak výsledky získané u následující otázky ***Co je podle Vašeho názoru nutné změnit v současné kodifikaci spisovné češtiny*** do tabulek jednoduše umístit nelze. Prezenci odpovědi začnu nejčastějšími názory, které jsem v dotaznících zaznamenala.

Více než 20x zazněl požadavek, že by se měla adaptovat („počeštit“) cizí slova, hlavně anglická, a to zejména v pravopise, anebo „obecně“, k tomuto lze přiřadit i konkrétní požadavek na psaní kvantitativy ve slovech anglického původu, na psaní velkých a malých písmen u těchto slov.

Stejně časté byly stížnosti na stávající pravidla psaní velkých a malých písmen ve vlastních názvech domácího původu, občas s upřesněním „v předložkových názvech“, občas s návrhem „podle angličtiny“.

Dále šlo o požadavek odstranit zastaralá slova ze spisovné slovní zásoby a celkově „modernizovat“ lexikon (10x).

Sedm kritických poznámek bylo namířeno proti udržování knižního „bychom“ („abychom“) místo (vedle) přijatelnějšího „bysme“.

Ostatní návrhy se objevovaly méně než 4x. Týkaly se pravopisu (občas ortoepie) i systému jazyka. Jednalo se o následující doporučení:

- zjednodušit psaní předpon s-, z-,
- zavést jednotné zakončení na -i v l-ovém přičestí (podle slovenštiny), také míněno jako „shoda podmětu s přísudkem“,

- poskytnout větší volnost v psaní interpunkčních čárek,
- nerozlišovat těsný a volný přívlástek,
- zjednodušit skloňování složených číslovek,
- sjednotit psaní „mně/mě“,
- kodifikovat tvary „dvěmi“, „oběmi“; „aby jste“,
- zrušit rozdíl „dvoje/dvoji“, rozšířit koncovku -ách na další substantiva (např. po střediskách),
- rozšířit koncovku -u v genitivu maskulin na další substantiva (např. čtvrtku),
- sjednotit zakončení sloves ve 3. pl.,
- nepřipustit „oni sází“,
- sjednotit 1. sg. 'u/'i, ju/ji,
- zavést jeden tvar přechodníku (na -ouc),
- odstranit dublety u sloves,
- odstranit dublety obecně,
- odstranit -ová u cizích příjmení,
- zrušit dubletu „archi/archív“,
- psát příponu -ismus pouze se s,
- sjednotit „výjimečně/vyjímka“ (sic!), „tematicky/téma“,
- zrušit rozdíl ů a ú (ve prospěch ů),
- zrušit rozdíl v psaní ě a y, nebo stanovit jednodušší pravidla,
- zjednodušit psaní spojovníku,
- zjednodušit psaní příslovečných spřežek,
- aktualizovat zastaralou ortoepii (bez upřesnění).

Zazněly požadavky rozumné i méně rozumné („nutnost umět řecky, srov. citron, balon“), případně se respondenti domáhali změn již provedených; požadavky byly konkrétní (viz výše) i obecné: věnovat pozornost mluvenému jazyku, přiblížit psaný jazyk mluvenému jazyku, propagovat mluvený spisovný jazyk v médiích, zjednodušit pravopis, zjednodušit skloňování a časování, přijmout některé prvky z obecné češtiny. Zaznamenané názory jsou často protichůdné typu „méně dublet“, „více dublet“, kromě příkazů zazněly i zákazy:

- přestat podlézat módním trendům (a přihlížet k historickému vývoji),
- bránit angličtině,
- nepřekládat otrocky anglické fráze.

Dodejme, že někteří respondenti si stěžovali na nízkou technickou kvalitu českých jazykových příruček (s odkazem na produkci příruček anglických), na nedostatečnou osvětlu ve věci mluveného jazyka, na nedostatek vhodných ortoepických příruček či na slabou srozumitelnost výkladu v jazykových příručkách.

Závěrem lze konstatovat, že odpovědi respondentů nebyly nijak překvapivé. Je to zřejmě dáno tím, že jde v jistém smyslu o naše kolegy, často absolventy oboru český jazyk, případně o osoby s jiným humanitně zaměřeným vysokoškolským vzděláním. Zaznamenané odpovědi tematicky zapadají do diskuse o situaci současné spisovné češtiny. Ve svých stanoviscích respondenti nezaujmají extrémní polohy, nešokují radikálními návrhy ani nerezignují na jakýkoli dialog. Z odpovědí i celkově kladného a zodpovědného přístupu k šetření dali respondenti najevo svůj zájem o věci jazykové, což je pro lingvisty zjištění nesmírně zavazující.

Literatura:

ADAM, R. K diskusi o spisovné a „standardní“ češtině. *SaS*, 2007, roč. 68, s. 184–189.

BROZOVIĆ, D. *Standardni jezik. Teorija, usporedbe, geneza, povijest, suvremena zbilja*.

Zagreb: Matica hrvatska, 1970.

CVRČEK, V. Spisovnost a její zdroje. *SaS*, 2006a, roč. 67, s. 46–60.

CVRČEK, V. *Teorie jazykové kultury po roce 1945*. Praha: Karolinum, 2006b.

CVRČEK, V. *Regulace jazyka a Koncept minimální intervence*. Nakladatelství LN, 2008.

ČERMÁK, F. Obecná a spisovná čeština: Poměr, funkce, metodologie. In (ed.) R. Šrámek. *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: MU, 1996, s. 14–18.

ČERMÁK, F. Preskriptivismus: Variabilita versus stabilita. In (eds.) E. Minářová, K. Ondrášková. *Spisovnost a nespisovnost. Zdroje, proměny a perspektivy*. Brno: MU, 2004, s. 12–17.

ČERMÁK, F., SGALL, P., VYBÍRAL, P. K diskusi o standardní a „spisovné“ češtině. *SaS*, 2006, roč. 67, s. 267–282.

ČMEJRKOVÁ, S. Postoje k jazyku: výzkumy a interpretace. In (eds.) S. Čmejrková, J. Hoffmannová, E. Havlová. *Užívání a prožívání jazyka (K 90. narozeninám Františka Daneše)*. Praha: Karolinum, 2010, s. 297–303.

DANEŠ, F. Situace a celkový stav dnešní češtiny. In (eds.) F. Daneš, J. Bachmannová, S. Čmejrková, M. Krčmová. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997, s. 12–24.

GAJDA, S. Słowiański świat językowy. In (ed.) K. Handke. *Słowianie, Słowiańszczyzna – pojęcia i rzeczywistość dawniej i dziś*. Warszawa: SOW, 2002, s. 97–111.

HLAVSA, Z. Kritéria kodifikace. In (ed.) R. Šrámek. *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: MU, 1996, s. 28–32.

JAROSZEWICZ, H. *Nowe tendencje normatywne w standardowych językach chorwackim i serbskim*. Opole: UO, 2004.

JEDLIČKA, A. *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. Praha: UK, 1978.

JELÍNEK, M. Kritérium systémovosti při kodifikaci spisovné normy. In (ed.) R. Šrámek. *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: MU, 1996, s. 35–39.

KOŘENSKÝ, J. Jazyková politika. In (ed.) J. Kořenský. *Najnowsze dzieje języków słowiańskich: Český jazyk*. Opole: UO, 1998, s. 95–109.

KRAUS, J. Jazyková správnost a jazyková kultura v paradigmatu současné vědy. In (ed.) R. Šrámek. *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: MU, 1996, s. 48–52.

LUBAŚ, W. *Komparacja współczesnych języków słowiańskich. Polityka językowa*. Opole: UO, 2009, zejména: Czechy i język czeski, s. 467–486.

MISIAK, M. *Łemkowie. W kręgu badań nad mniejszościami etnolingwistycznymi w Europie*. Wrocław: Wydawnictwo UW, 2006.

RADOVANOVIĆ, M. *Sociolingvistika*. Beograd: BIGZ XX vek, 1979.

ŠKILJAN, D. *Govor nacije. Jezik, nacija, Hrvati*. Zagreb: Golden marketing, 2002.

STATUS AND CORPUS PLANNING AS A PART OF LANGUAGE POLICY

Summary:

The theory of language planning includes the description of language status, corpus and language acquisition. It is universal in many ways. The realisation of the three component parts of language policy presupposes (among other things) the choice of a particular variety of a language, its promotion to the role of a means of nationwide public communication and the following cultivation of the given variety. The social force of a literary standard is not a permanent state of affairs, and at a certain stage of a language's development a destandardisation takes place, referring to the strengthening of another language variety. Codifiers (linguists) often discuss the fact whether the codification of a literary standard should be drawn near to the spoken usage and what the extent of linguistic intervention should be like. Language policy, as well as politics in general, is an ideological issue and varies from fundamental purism to liberal politics. The practical part of the present contribution has been formed by the results gained via analysis of a questionnaire concentrated on the situation of literary Czech language, or, to be more specific, on the opinions of common speakers concerning the way codification should be performed and its meaning.

Key words:

Language policy, status planning, corpus planning, acquisition planning, (language) description, prescription, codification, literary norm, literary variety, standard, substandard, destandardisation, linguistic situation, situation of a language, language attitudes

Kontaktní adresa:

doc. PhDr. Irena Bogoczová, CSc.

katedra českého jazyka Filozofická fakulta OU, 701 03 Ostrava 1, ul. Reální 5

irena.bogoczova@osu.cz, tel.: 597 09 1862